

Rektor

Handläggare:

Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Avdelningen för planering och ledningsstöd

Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet)

Yttrande över betänkandet Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring (SOU 2018:19)

Stockholms universitet har av Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) anmodats att inkomma med yttrande över betänkandet *Forska tillsammans – samverkan för lärande och förbättring* (SOU 2018:19). Universitetet har följande att anföra.

Allmänna synpunkter

Utredningen har haft ett viktigt uppdrag att kartlägga och redogöra för befintlig samverkan kring praktisk forskning mellan lärosäten och skolhuvudmän samt att ta fram förslag till åtgärder för främjande av samverkan och stärkande av den vetenskapliga grund som utbildning enligt skollagen ska vila på. Stockholms universitet delar utredningens utgångspunkt att en skola på vetenskaplig grund är ett gemensamt ansvar för stat, lärosäten, skolmyndigheter, skolhuvudmän och den enskilda skolan. Universitetet är i grunden positivt till en förstärkning av den praktiska skolforskningen i syfte att stärka den vetenskapliga grunden i utbildningen, men är tveksamt till en del av utredningens utgångspunkter och förslag.

Begreppet ”praktisk forskning” är otydligt definierat. Utredningen menar att begreppet ”praktikutvecklande forskning” är mer definierande (avsnitt 2.5, s. 32), men det är oklart om det faktiskt avser forskning (vars mål är att ta fram ny kunskap) eller kompetensutveckling av lärare. Universitetet menar också att utredningens definitioner är begränsande i relation till vad forskning i dag förmår göra i tvärvetenskapliga multimetodologiska forskningsprojekt; utredningen sällar sig tydligt till en forskningstradition som utgår från småskaliga projekt, bedrivna med kvalitativa metoder snarare än kvantitativa. Universitetet anser att detta perspektiv är för snävt och att forskningsmetoder från flera ämnesdiscipliner bör utnyttjas. Utöver forskningsdisciplinerna pedagogik, didaktik, pedagogiskt arbete och barn- och ungdomsvetenskap – alla centrala för lärarutbildningarnas utbildningsvetenskapliga kärna – bör även exempelvis psykologins utvecklingsvetenskaper, kognitiv neurovetenskap, lingvistik, nationalekonomi, utbildningshistoria och sociologi ingå i definitionen.

Denna begränsning i utredningen förstärks av att beskrivningen av pågående samarbeten och projekt inom praktisk forskning uteslutande har ett nationellt perspektiv.

Tvårvetenskapliga storskaliga forskningsprojekt – exempelvis breda randomiserade undersökningar – och anknytning till internationell forskning beaktas inte i tillräckligt hög utsträckning i betänkandet, vars slutsatser därmed inte ger en rättvisande bild av fältet.

Betänkandet berör frågan om vetenskaplig grund inom såväl skola (utifrån skollagen) och högskola (utifrån högskolelagen). När det gäller vetenskaplig grund i skolan har Skolverket preciserat att arbetet i skolan ska utgå från ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevanta forskningsresultat och beprövad erfarenhet (avsnitt 2.4.1, s. 25). Universitetet ansluter sig till ett sådant förhållningssätt till vetenskaplig grund inom skolan men anser att det bör tydliggöras att ett grundläggande krav för undervisning som vilar på vetenskaplig grund är att det ämnesinnehåll och de fakta som lärs ut är vetenskapligt förankrade. Lärarutbildning ska i likhet med annan akademisk yrkesutbildning enligt högskolelagen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Någon definition av begreppen vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet ges inte för högskolan. Lärosätena har en viktig roll att tillse att lärarutbildningarna är forskningsbaserade i bemärkelsen att kursinnehåll baseras på forskningsresultat (jfr avsnitt 5.1, s. 51) utan att för den skull förminska värdet av beprövad erfarenhet. För kurser inom den utbildningsvetenskapliga kärnan och framför allt ämnesdidaktiska delar är dagens forskning otillräcklig till sin omfattning. En annan nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för att garantera den vetenskapliga grunden är att det finns tillgång till disputerade lärare som medverkar i alla delar av utbildningen. Sammantaget ser universitetet att det finns ett behov av utökade forskningsresurser för att säkerställa lärarutbildningarnas vetenskapliga grund.

Begreppet ”forskningsintegrering” (avsnitt 11.2.2, ss. 132f.) är problematiskt, då det verkar bygga på antagandet att det är utförandet av forskning i sig som bidrar till kvalitet i lärarprofessionen, inte forskningens resultat. Universitetet menar att denna betoning på praktiktäna forskning i ett processperspektiv (kapitel 9, s. 109) riskerar att underminera förutsättningarna för utveckling av en praktiktäna forskning av hög kvalitet. Att den forskning som bedrivs ska vara relevant och av hög validitet bör principiellt inte blandas samman med frågan om vem som formulerat forskningsfrågan eller forskarnas institutionella tillhörighet. En viktig förutsättning för att bedriva forskning av hög kvalitet är möjligheten att ingå i en forskningsmiljö. Detta innebär att det inte framstår som realistiskt eller önskvärt att skolans lärarkår skall forska i stor utsträckning. Däremot bör det finnas möjlighet att delta i forskning (t.ex. genom tillgång till forskarutbildningsplatser vid lärosäten) samt utrymme för forskarutbildade lärare i skolan att delta i och bedriva forskning i samverkan med lärosäten. Universitetet menar att den praktiktäna forskningen skall ledas av vetenskapligt meriterade personer. Det är anmärkningsvärt att utredningen, som har i uppgift att ta fram förslag om praktiktäna forskning, saknar en diskussion om vad kvalitet i forskning är och hur den uppnås.

Det är också viktigt att särskilja frågan om forskningens spridning och kompetens- och professionsutveckling i allmänhet från forskningens genomförande. Former för kompetens- och professionsutveckling för hela lärarkåren behöver utvecklas och förslag om detta presenterades i betänkandet *Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares*

och rektorers professionella utveckling (SOU 2018:17). Forskning i samverkan bör inte ses som en modell för kompetens- och professionsutveckling utan som ett led i att stärka lärarprofessionens kunskapsbas vad gäller frågor om hur undervisning kan förbättras och utvecklas i syfte att främja elevers lärande i olika ämnen.

Betänkandets syn på samverkan är också problematisk. Det är enligt universitetets mening oroande att man argumenterar för att samverkan som sådan inom praktknära forskning borde ges större meritvärde än de vetenskapliga resultaten. Universitetet ställer sig avvisande till att samverkan skulle bli en meriteringsgrund likställd med vetenskaplig och pedagogisk meritering. Ytterligare något som bör förtydligas är med *vem* samverkan ska ske. I betänkandet anges ömsom samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäte, ömsom mellan enskilda forskare och lärare eller förskollärare. Att forskningsfrågorna för den praktknära forskningen rimligen kommer att bli av skilda slag om de utgår från ett skolhuvudmannaperspektiv eller från ett professionsperspektiv bör problematiseras.

Stockholms universitet instämmer i att de olika modeller för samverkan som presenteras behöver vidareutvecklas för att svara mot de processkrav som kan ställas på en samverkansorganisation för att uppnå en långsiktig och kvalitativ utveckling. En organisationsmodell som kan lyftas fram i sammanhanget består i inrättande av tvärvetenskapliga evidenscentra som koordinerar och planerar samarbete mellan lärare, skolledare och forskare. På detta sätt skapas en solid forskningsbas för den svenska skolan där praktknära forskningsfrågor får generaliserbara svar, något som små studier inte kan generera. Forskningen kan dessutom möta strategiska målsättningar med avseende på internationellt genomslag.

Ett konkret exempel som förslagits vid Stockholms universitet är ett *centrum för interventionsforskning i förskolor och skolor*, ett tvärvetenskapligt forskningscentrum som förenar såväl kvalitativa som kvantitativa metoder i syfte att till att genomföra större interventionsprojekt som omfattar ett stort antal förskolor och skolor i flera områden och regioner. Forskningsprojekten vid ett sådant centrum skulle anta den övergripande formen av en randomiserad kontrollstudie (RCT), men även inkludera flera andra typer av datainsamlingar och analyser med RCT som ramverk. Med utgångspunkt i gemensamt framtagna problemställningar och syften tillsammans med huvudmän samt förskollärare eller lärare kan ett sådant centrum bedriva evidensbaserad praktknära forskning med multipla datainsamlings- och bearbetningsmetoder utförda av forskare från olika forskningsdiscipliner i tvärvetenskaplig samverkan.

Betänkandet föreslår att lärarstudenter ska delta i forskning och utvecklingsarbetet under VFU (avsnitt 11.1, s. 126). Stockholms universitet vill betona att studenterna inte ska bedriva eller delta i forskning under sin VFU; huvudfokus under VFU bör vara att lära sig undervisa och få handledning i detta. Däremot bör lärarstudenterna under VFU få inblick i systematiskt kvalitets- och utvecklingsarbete som del i lärares arbete med att skapa bättre förutsättningar för barns utveckling och elevers lärande. Ett bättre sätt att få kontakt med praktknära

forskning skulle enligt universitetets mening vara att lärarstudenterna i högre grad kan utföra sina självständiga arbeten i samarbete med skolor. Genom att i högre utsträckning koppla lärarstudenters självständiga arbeten till pågående praktiska forskning eller problem i undervisning som identifierats genom systematiskt kvalitetsarbete på den lokala skolan/hos den lokala skolhuvudmannen kan de självständiga arbetena göras mer professionsrelevanta.

Synpunkter på specifika förslag

Stockholms universitet har följande synpunkter på specifika förslag, redovisade i kapitel 11, Utredningens slutsatser och rekommendationer:

Avsnitt 11.2.1, s. 127: Universitetet skulle gärna se ett förtydligande av vad som avses med att skolhuvudmännen skulle ha ett ansvar att medverka i praktiska forskning.

Universitetet tillstyrker förslaget om öppna vetenskapssystem och öppen tillgång till forskningsresultat. Det är viktigt att både lärare i skolan och skolväsendet i stort (inklusive skolmyndigheter) har tillgång till forskningsresultat.

Avsnitt 11.2.1, ss. 129f.: Universitetet avvisar förslaget om att skolhuvudmännen ska kunna vara medelsförvaltare av forskningsmedel. Det är viktigt att lärare i skolan kan delta i praktiska/praktikutvecklande/skolutvecklande forskningsprojekt, men det bör ske i samverkan med forskare på universitet/högskola. Lektorer som har en forskarutbildning och som är lärare i skolan bör kunna fortsätta att vara forskningsaktiva, men det bör då ske i nära samarbete med universitet/högskola (genom exempelvis affiliering eller adjungering) och bör inte bedrivas isolerat ute i skolverksamheten.

Avsnitt 11.2.2, s. 132: Universitetet avvisar förslaget om forskningsintegrering såsom det skrivs fram i utredningen av de skäl som anförts ovan (bl.a. att systematiskt kvalitetsarbete/utvecklingsarbete likställs med forskning, jfr processperspektivet). Likaså avvisas förslaget om att premiera samverkan i forskning och utbildning. Av betänkandet (avsnitt 5.4.1, s. 67) framgår att avsikten är att samverkan ska vara en meriteringsgrund (jämför vetenskaplig meritering) vilket skulle kunna få förödande konsekvenser för forskningens kvalitet. Det är förstås viktigt att samverkan sker, men det måste vara forskningens kvalitet som ligger till grund för meritering, inte samverkan i sig.

Avsnitt 11.2.2, ss. 132, 134f.: Utredningen klargör inte varför en översyn av examensbeskrivningarna skulle behövas och i vilket hänseende de skulle ändras.

Avsnitt 11.2.3, s. 136: Universitetet tillstyrker förslaget att anställda på universitet/högskola och skolan skulle kunna ha ett uppdrag hos den andra parten under en tid, till exempel i form av s.k. "teaching sabbaticals".

Avsnitt 11.2.4, s. 137: Universitetet tillstyrker förslagen om Skolforskningsinstitutets ökade uppdrag. Avseende Skolforskningsinstitutets uppdrag som fördelare av medel läggs inget förslag i utredningen. Dessa frågor blir viktiga att bevaka då Skolmyndighetsutredningen i sitt betänkande (SOU 2018:41, avsnitt 11.4.1, ss. 444f.) föreslår avveckling av Skolforskningsinstitutets nämnd för beslut om forskningsöversikter samt om utlysning av medel för praktknära forskning.

Avsnitt 11.2.5, s. 139: Universitetet anser det rimligt att forskningsanslagen till praktknära forskning ökas för att säkerställa utbildning på vetenskaplig grund inom såväl skola som lärarutbildning, men motsätter sig utredningens förslag om att medlen ska stå i proportion till utbildningarnas volym. Givetvis finns ett behov av att säkerställa att forskningsmedel finns för praktknära forskning, bland annat för att säkerställa att en tillräcklig mängd universitetslektorer finns inom lärosätenas lärarutbildningar. Däremot är det inte möjligt att tala om proportionalitet eftersom det idag inte finns någon given referens för proportionalitet mellan utbildningsvolym och forskning utan detta varierar mellan olika vetenskapsområden.

Förslaget om en strategisk satsning på behovsmotiverad forskning är problematiskt. En generell ökning av forskningsanslaget till forskning som rör skolans olika verksamheter är sannolikt önskvärd, då dessa anslag inte har ökat i samma omfattning som lärarutbildningens volym. Medel till praktknära forskning måste ställas i jämförelse med behoven inom andra discipliner (som t.ex. forskning inom skolans olika ämnen, inlärningspsykologi och kognitiv neurovetenskap) som också skulle kunna ge skolans verksamhet en större kunskapsbas. För lärarutbildningarnas behov bör en medelförstärkning i första hand handla om fasta anslag, då tillfälliga satsningar inte bidrar till en långsiktig förstärkning.

Avsnitt 11.2.6, s. 141: Universitetet tillstyrker förslaget om att förtydliga uppdraget till försöksverksamheten med praktknära forskning. Däremot avvisar universitetet förslaget om att studenterna under VFU ska förberedas i att forska och förslaget om att handledarnas roll ska utvecklas till att också omfatta ledning av FoU-projekt. Det är förstås bra om studenterna deltar i de seminarier och kvalitetsutvecklande projekt som bedrivs i skolan under sin VFU. Stockholms universitet menar att försöksverksamheten bör stimulera praktknära forskning som även tar tillvara kunskaper från hela bredden av olika discipliner inom den akademiska forskningen, d.v.s. har ett brett angreppssätt. Det är dock nödvändigt att ta hänsyn till att försöksverksamheten är tidsbegränsad till perioden 2017-2021. Det finns därmed begränsade förutsättningar för utökade och preciserade uppdrag framför allt vad gäller försök kopplat till lärarutbildningarna.

Astrid Söderbergh Widding

Rikard Skårfors